

21.2.2018

EOAK/286/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

KIELTEINEN POISTUMISLUPAPÄÄTÖS

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan - - - vankilan apulaisjohtajan tekemää kielteistä poistumislupapäätöstä. Kantelija oli hakenut rangaistusajan pituuden perusteella 12 tunnin poistumislupaa ajalle 4.1.2017. Kielteisen päätöksen perusteluksi oli merkitty, että valvottu koevapaus oli alkamassa 11.1.2017.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin - - - vankilan selvitys ja - - - rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunto. Käytettävissäni ovat olleet myös kantelussa tarkoitetun poistumisluvan asiakirjat sekä kantelijan rangaistusajan suunnitelma.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja, selvitys ja lausunto

Kantelijan L-aika oli alkanut 19.8.2016, minkä jälkeen hän oli käynyt säännöllisesti rangaistusajan pituuden perusteella poistumisluvilla. Aiemmillä poistumislupajaksoilla kantelija oli käyttänyt vankeuslain mukaisen enimmäismäärän poistumislupia eli kolme vuorokautta kutakin jaksoa kohti.

Kantelussa tarkoitettu kielteinen poistumislupapäätös tehtiin 21.12.2016. Kantelijalle oli jo tuolloin myönnetty kahden vuorokauden poistumislupa ajalle 23.–25.12.2016, minkä lisäksi hän oli ollut poistumisluvalla kielteistä päätöstä edeltävänä päivänä 20.12.2016. Kuten poistumislupapäätöksestä käy ilmi, kantelija oli aloittamassa valvotussa koevapaudessa 11.1.2017. Asian esittelijä oli esittänyt anottua ½ vuorokauden RP-perusteista poistumislupaa myönnettäväksi.

- - - vankilan apulaisjohtajan selvityksen mukaan hän oli arvioinut, ettei poistumisluvalla ollut enää tarvetta valvotun koevapauden ollessa alkamassa anottua poistumislupa-ajankohtaa seuraavalla viikolla. Apulaisjohtaja toteaa edelleen, että poistumisluvan syyksi oli merkitty perhesuhteiden ylläpito ja Aggredissa¹ käynti. Apulaisjohtajan mukaan kantelija oli käynyt vuoden aikana Aggredissa satunnaisesti tärkeän syyn perusteella myönnettyillä poistumisluvilla eikä Aggredia kantelijan omasta toiveesta sisällytetty enää valvotun koevapauden velvoitteeksi.

Aluekeskuksen lausunnon mukaan kyse ei ollut siitä, etteikö olisi todennäköistä, että kantelija noudattaa poistumisluvan ehtoja ja sitoutuu poistumisluvan valvontaan. Tämän lisäksi poistumisluvan tulee edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Aluekeskuksen mukaan koevapautta edeltävää Aggredi-käyntiä olisi voitu pitää rangaistusajan suunnitelmaa edistävänä, vaikka koevapauden rangaistusajan suunnitelmaan ei ollut sisällytetty Aggredi-käyntejä. Aluekeskus katsoo, että päätöksentekijä ei kuitenkaan ole käyttänyt harkintavaltaansa väärin kielteisen päätöksen tehdessään, mutta päätöksessä olisi tullut avata enemmän kielteisen päätöksen perusteita.

¹ Aggredi on väkivallan tekijöille tarkoitettu HelsinkiMission kehittämä hoidollinen työmenetelmä.

3.2 Oikeusohjeita

Vankeuslain 14 luvussa säädetään poistumisluvan myöntämisestä.

14 luku

1 §

Poistumisluvan tarkoitus

Vangille voidaan hakemuksesta antaa lyhyeksi aikaa lupa poistua vankilasta (*poistumislupa*).

Poistumisluvan tarkoituksena on tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja.

2 §

Poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella

Rangaistusajan pituuden perusteella voidaan hakemuksesta myöntää poistumislupa, jos:

- 1) luvan myöntäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista;
- 2) vangin rangaistusaikaisesta käyttäytymisestä sekä hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen mukaan luvan ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä; ja
- 3) vanki sitoutuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan ja muuhun luvan ehtojen noudattamisen kannalta tarpeelliseen valvontaan.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on antanut määräyksen Poistumislupien määrä ja kesto (4/004/2016). Sen mukaan viimeiseltä poistumislupajaksolta voidaan jakson pituudesta riippumatta myöntää poistumislupia enintään kolme vuorokautta.

3.3 Kannanotto

Vaikka apulaisjohtaja ei kielteisen päätöksen tehdessään ole ylittänyt hänellä asiassa olevaa harkintavalttaa, asia olisi mielestäni voitu ratkaista toisin.

Kielteisessä päätöksessä ei ole ollut kyse luvan ehtojen noudattamisen epävarmuudesta eikä sitoutumattomuudesta luvan ehtojen valvontaan.

Ehtojen noudattamisen ja valvontaan sitoutumisen lisäksi kolmantena edellytyksenä rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävälle poistumislupalle on, että luvan myöntäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Aluekeskuksen lausunnossa on otettu kantaa kantelijan poistumislupalle esittämän perusteen merkitykseen rangaistusajan suunnitelman edistämiseksi ja katsottu, että Aggredi-käyntiä olisi voitu pitää suunnitelmaa edistävänä.

Vankeuslain esitöiden (HE 263/2004, s. 183-184) mukaan tämän edellytyksen tavoitteena on, että poistumislupa toimisi positiivisena kannustimena, joka motivoisi vankia noudattamaan rangaistusajan suunnitelmaa. Esitöissä todetaan edelleen, että suunnitelmassa määriteltäisiin ainakin poistumisluvan ennakoitu aikaisin ajankohta sekä sen myöntämisen edellytykset. Tätä on täsmennetty toteamalla, että vaikka poistumislupa perustuisi rangaistusajan suunnitelmaan, sen myöntäminen edellyttäisi aina erillistä päätöstä, jossa harkitaan edellytysten olemassaolo yksittäisessä tapauksessa.

Kantelijan rangaistusajan suunnitelmassa ei ole suunniteltu poistumislupia muutoin kuin kirjaamalla, että poistumisluvat ovat sijoituslaitoksen harkinnassa. Tietojeni mukaan tällainen merkintä on hyvin yleinen rangaistusajan suunnitelmissa. Suunnitelmat eivät tältä osin ole tarkkuudeltaan sellaisia, kuin hallituksen esitystä laadittaessa on ajateltu.

Rikosseuraamuslaitoksessa käytössä olevassa poistumislupa-anomuksessa on kohdat oleskelupaikkakuntien ja matkustussuunnitelman ilmoittamista varten sekä kohta ”kenen luona asunto poistumisluvan aikana” ja kohta ”etukäteisvalmistelut poistumislupa-ajan käytöstä”. Tärkeästä syystä anottavan poistumisluvan osalta lomakkeessa on lisäksi kohta syyn selvittämistä varten.

Nähdäkseni rangaistusajan pituuden perusteella anottavan poistumisluvan myöntämisen edellytyksenä ei voi olla se, että luvalla on esitetty jokin tietty rangaistusajan suunnitelmastakin nimenomaisesti löytyvä tai johdettavissa oleva peruste. Kuten anomuslomakkeestakin voi havaita, RP-perusteisen poistumisluvan osalta ei edellytetä esitettäväksi erityistä syytä poistumisluvulle. Siltä osin kuin oleskelupaikka ja ajankäyttösuunnitelma pyydetään esittämään, kyse on ymmärtääkseni lähinnä poistumislupaolosuhteiden arvioinnista luvan ehtojen noudattamisen ja luvan valvonnan näkökulmasta.

Vankeuslain esitöiden perusteella rangaistusajan suunnitelman merkitys rangaistusajan pituuden perusteella myönnettäville poistumisluvuille on tarkoitettu kytkeytyväksi siihen, mitä rangaistusajan suunnitelmassa on poistumislupien osalta suunniteltu. Lisäksi lain edellytys ”edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista” tarkoittaa mielestäni yleisemmällä tasolla olevia suunnitelman tavoitteita kuin esimerkiksi yksittäisten poistumisluvan käyntikohteiden tarpeellisuuden arviointia. Lain esitöiden mukaanhan tämän edellytyksen oli tarkoitus motivoida vankeja noudattamaan suunnitelmaa. Tällöin on kyse suunnitelman tavoitteiden kokonaisvaltaisesta tarkastelusta ja siitä, kuinka vanki on noudattanut suunnitelmaa vankilassa, ei yksittäisen RP-perusteisen poistumisluvan sisällöstä.

Mielestäni kantelijan kohdalla kaikki RP-perusteisen poistumisluvan myöntämisperusteet täyttyivät. Vangilla ei kuitenkaan ole ehdotonta oikeutta poistumislupaan. Kielteisen päätöksen tehnyt apulaisjohtaja on selvittänyt katsoneensa, ettei poistumisluvulle ollut enää tarvetta. Ymmärrän apulaisjohtajan selvityksen siten, että hänen mukaansa poistumislupajärjestelmän tavoitteet, tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja, oli kantelijan kohdalla jo saavutettu eikä poistumislupa tästä syystä enää ollut tarpeen, ottaen huomioon myös, että valvottu koevapaus oli alkanut.

Toisaalta voidaan ajatella, että poistumislupa lähtökohtaisesti aina palvelee lupajärjestelmän tavoitteita ja on sen vuoksi perusteltu, kun lain asettamat ehdot täytyvät. Myös Rikosseuraamuslaitoksen määräyksessä (4/004/2016) on lähdetty siitä, että viimeisellä poistumislupajaksoilla poistumislupia voi lyhyessäkin ajassa eli jakson pituudesta riippumatta käyttää kolme vuorokautta. Vaikka myönteiselle päätökselle voidaan esittää perusteita, apulaisjohtaja ei kielteisen päätöksen tehdessään ole ylittänyt hänellä asiassa olevaa harkintavaltaa.

Voin yhtyä aluekeskuksen näkemykseen, että kielteisen päätöksen perusteluja olisi tullut päätöksessä selostaa tarkemmin. Kantelijan aiemmat poistumisluvat huomioon ottaen päätös on epäilemättä ollut hänelle yllättävä ja vaikea ymmärtää.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen - - - vankilan apulaisjohtajan - - - tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän päätökseni tiedoksi - - - vankilan johtajalle ja - - - rikosseuraamusalueen aluekeskukselle.